

A BOGYÓSGYÜMÖLCSŰEK ÜZEMI TERMESZTÉSÉNEK PROBLÉMÁI*

KOVÁCS LAJOS

„Vörös Csillag” MgTSz, Kálló

Köszönetemet fejezem ki a Kertészeti Napok rendezőinek, amiért lehetőséget adtak számomra, hogy tsz-ünk üzemi bogyóstermesztésével kapcsolatos kérdésekről elmondhatom tapasztalatainkat, ezzel is hozzá kívánok járulni megyénk bogyósgyümölcs termesztésének konkrét megítéléséhez, további fejlesztéséhez.

A kállói tsz Nógrád megye déli sarkában, határosan Pest és Heves megyékkel a pásztói járásban fekszik. 1975. január 1. óta egyesült nagyüzem, Kálló, Erdőtarcsa, Erdőkürt és Vanyarc községek közigazgatási területén működik.

Fő profilunk a szántóföldi növénytermesztés, de jelentős helyet foglal el a konzerv-borsó (340 ha), valamint a gyümölcstermesztés 131 ha-ral. Összességében megállapíthatjuk, hogy gyümölcstermesztésünket jellemzi az eredetileg 4 különálló tsz más-más megfontolás, elképzelés alapján kivitelezett telepítése. Jelenleg is nagyon heterogén képet mutat a gyümölcsös. A számóca kivételével a többi bogyósgyümölcs termőhelye, sor és tőtávolsága, fajtaváltása lassú, több éven át tartó feladat, jelenleg ezen dolgozunk. Célunk: a termőterület, a faj és fajtaarány feleljen meg a munkaerő helyzetnek.

Eredetileg a bogyósgyümölcsök telepítésének célja a sok, kedvezőtlen adottságú terület hasznosítása, valamint a kedvezőtlen adottságú tsz-ek nagyobb jövedelemszerzési lehetősége volt. Ugyanakkor cél volt az 1960-as években a magas dolgozói létszám foglalkoztatása, a személyes jövedelem növelése. Ezek az alapelvek, célok, akkor helyesen ösztönözték a tsz vezetőit és tagságát. Ma már elmondhatjuk, hogy hagyománnyá vált a bogyósgyümölcsűek termesztése a területünkön. A termesztés célja változott az évek során. Nem a munkaerő foglalkoztatás az elsődleges problémánk, helyette a szüreti csúcsmunkák időszakában a munkaerőhiány adta gondok léptek. Lényeges szempont lett viszont a tsz hozományi pénzvétele, a hitelmegtakarítás, valamint a tsz női dolgozóinak jövedelemszint növelése. Ugyancsak cél az üzemben, kisebb területekről minél magasabb érték realizálása. Ez viszont már nem indokolja a gyen-

*Nógrád megyei Akadémiai Kertészeti Napon elhangzott korreferátum. Balassagyarmat, 1978. június 2.

gébb terület kiválasztását, ellenkezőleg, a jobb adottságú területek betelepítésére ösztönöz.

Alátámasztja döntéseinket a bogyógyümölcs telepítésének fokozására, a korlátlan értékesítési lehetőség a hűtőipar, de a konzervgyár felé is. Az üzemenben érezzük, hogy megyei, de országos érdek is fűződik ezeknek a gyümölcsféléseknek a terület- és termésmennyiség növelésére. Üzemi szintről azt kell mondanom, a terület és össztermés között nem végtelen az egyértelmű összefüggés. Van egy felső határa, s ez jelenleg a munkaerő ellátottság, a betakarítás idején. Sokszor jellemző a termelőszövetkezetek gyümölcsstermesztésére, hogy nem annyit értékesítünk, amennyit megtermelünk, hanem amennyit le bírunk szedni. Ez természetesen nem minden évben van így, mert néha a felső határt az alacsonyabb elért termés szabja meg, de általában igaz.

A jelenlegi ültetvényekről szólva el kell mondanom, hogy sok kívánnivaló van, amit ma már meg lehet valósítani, de az ültetvényeink még ezeket hiányolják. Ilyenek:

1. Az egyes területek életkora. Málnánál és fekete ribiszkénél a jelenlegi leírási kulcsot alacsonynak, a termelésben hagyott időszakot hosszúnak tartom. Nagymarosi málnánk nem növényvédelem miatt ment tönkre. Nem fog teremni ebben az évben, de műveljük, mert drága lenne a megszüntetése. Jelenleg a málna növényvédelme, a technikai felkészültség miatt nem kellő hatékonyságú. Maad az egyetlen lehetőség: a megszüntetés, s helyette korszerűsíteni, telepíteni. Az intenzív fajtáknál is 5 év termőévet lehet gazdaságosnak számítani.

2. A munkaerő hatékony foglalkoztatása csak ott képzelhető el, ahol megfelelő fajta, sok termés egyidejű érése valósul meg. Egy ember egy rossz ültetvényen 15 kg málnát képes leszedni, de egy korszerű gyümölcsösben 60 kg-ot is.

Azért ismertetem a tényezőket, mert a továbbfejlesztés útjának helyes kiválasztásához elengedhetetlen a jelenlegi termelés kritikus ismerete. Üzemi szinten a mi tsz-ünkre vonatkoztatva ezt az alábbiakban teszem meg:

9 ha szamócánk van, Senga Sengana és Pocahontas fajtákkal, amely 1977-ben 70 q/ha átlagterméssel fizetett. Jól jövedelmez, szívesen termeljük. Egyetlen gondunk, hogy az érés utolsó harmada egybeesik a málna szedésével. Tekintettel a telepítési költségek állami dotációjára, valamint a felvásárlási ár lassú, de biztos növekedésére tovább termeljük, de magasabb szinten, fajtaváltással.

40 ha málna területünkől 30 ha Malling, 10 ha még Nagymarosi. Gondunk főleg az utóbbi fajtával van bőven, mert kilóg a sorból alacsony termőképességével, apró gyümölcsseivel, magas életkorával. Jó beltartalmi értékét nem tükrözi az átvételi ár különbség, a szedésre fordított — Mallinghoz viszonyított többszörös időt — egyáltalán nem fejezi ki az átvételi ár. Ha sok a nagyobb gyümölcsű málna, e fajtát le sem szedjük.

Sok gondot okoz a növényvédelem. Jelenleg nincs elterjedve olyan növényvédőgép, amellyel a gombakártevők elleni védekezésben jó szórás képzet tudnánk biztosítani. A védekezésre felhasználjuk alkalmanként a helikoptert, de nem mindig jutunk hozzá, ha jön, akkor is drága a kis terület miatt. Ez évben szereztünk be 1 db Pneutox gépet, levegővel szállítja a védőanyagot, bízunk benne jobb lesz, mint elődei.

Igen nehéz helyzet elé állítja üzemünket a keskeny sortávolság. Talajmunkát csak keskeny láncotalpas, csak a célra vásárolt géppel tudunk végezni. Ezért drága, s mert egy van (bár elég a területhez) megbízhatatlan, meghibásodáskor nincs cserelhetőség. 23 ha fekete ribizli zárja, érési sorrendben a bogyósok szüreti munkáit. Jelenlegi gyümölcsösünk közé sehogyan sem illik be.

Okai:

— a korai virágzás miatt szinte minden három évből kétszer elfagy. (Az idén: 1978.-ban is így történt.)

— megbízhatatlan a beporzás, hiányosan kötődnek a virágok, ezért a fűrt nagyon laza. Egyértelműen beporzófajta gondunk van.

— a telepítés helye, lejtésfoka és a fajta nem teszi lehetővé a gépi szüretelést. Kézi szedése pedig mindig nehéz döntés elé állít bennünket, mert málna még van, de a meggy is érett már a szedésre.

A most telepítés előtt álló üzemek szakembereinek csak modern fajtákkal történő, gépi szüretelésre tervezett telepítést javaslok.

Átmeneti megoldásként a legőszibb eszközt, a rongyba csavart botot alkalmazzuk a szüreteléskor, ezzel rezegetjük le az érett fekete ribizlit a tő alá terített ponyvára. Még ennek bevezetése is igen meggyorsította a szedést.

59 ha meggy ültetvényünk van. 1964-ben telepített Vanyarc először 23 ha-t. Mi is abba az ismert hibába estünk, hogy a beporzó Cigánymeggy klónjai két héttel később virágzik a Pándinál. A többi Kállón 1970-ben telepített meggyenél már nincs ilyen gond. Mindkét területre vonatkozik azonban az akkori elképzelés véghezvitele, a legmeredekebb lejtőre kerültek, ami nagy talajerózióval jár, Jelenleg a befűvesítése került előtérbe, mint megoldásra váró feladat. A meggy szedése azonban csak kézzel történhet, rázógép használata az erős lejtési szög miatt lehetetlen.

A jelenlegi ültetvények állapotából a kivezető utat abban látjuk, hogy kétfelé kell választani hosszabb távon a művelést. Ki kell emelni a sorból amortizálódás után a fekete ribizlit. Helyette magasfennsíkon, kevésbé fagyveszélyes helyen, gépi szedésre alkalmas fajtákkal korszerű gyümölcsöst kell létrehozni, melyben helyet kap 30 ha fekete és 20 ha piros ribizli, mely együtt speciális géppel művelhető, betakarítható. A gép ott kell, ahol van kidolgozott és bevált termesztéstechnológia, de hosszú ideig építünk a hagyományos eljárásokra is. A megmaradó szamóca és málna a rendelkezésre álló kézimunkaerővel még hosszú ideig hagyományosan betakarítható. A területi arányt 10 ha szamócában és 40 ha termő málnával látom üzemünkben optimálisnak.

A bogyósgyümölcsűek termesztésében a tervezett termésmennyiséget, a növekedési ütemet biztosítani kell és lehetséges is. Ehhez azonban jól képzett, szakmunkájukat ismerő és szerető szakemberekre van elsősorban szükség, akik végrehajtják a korszerűsítéseket, megszüntetik a ma még kedvezőtlen tényezőket és igyekeznek élenjárni a termelésben. A jövedelmezőséget csak több tényező együttes meglétével tudjuk elképzelni, ezek közül kiemelek néhányat:

1. Továbbra is szükséges az állami dotáció a telepítési költségek fedezésére, vagy a felvásárlási árakban kell realizálni a bevételt a terméseredménytől független növekvő fix költségek miatt (tervezés, telepítés, műtrágya, növényvédőszer, gépek költségei).

2. Az üzemek részére nagyobb döntési jogot kellene biztosítani a sor- és tőtávolság megválasztására. Az előírásokat inkább tenyészterületre, től — ig keretelőírással lenne helyes szabályozni. Így a termelőüzemek a ma már meglevő gépparkból is tudnának erő és munkagépeket felhasználni, ezzel olcsóbbá és biztosabbá tennék a gépi művelést.

3. A bogyósgyümölcsűek termelésében előre kell lépni a termelés korszerűsítésében. Meg kell kezdeni a teljes gépesítésre alapozott termelést. Természetesen csak azon gyümölcsfajoknál, ahol erre már megfelelő gép vagy géprendszer áll rendelkezésre, pl: a fekete és piros ribizkénél, ahol a gyümölcs minősége a gépi szedéstől nem károsodik jobban, mint kézi szedésnél.

A ma még csak kísérleti stádiumban lévő gépesítés fejlesztését, kipróbálását e célra kijelölt kísérleti üzemben kellene csak végezni, mert igen drága lesz, ha mindenki külön utakon próbál előre haladni. A kezdeti, ma még néhány gyümölcsfajnál bevezethető gépesítés is jelentős kézi munkaerőt szabadít fel, amit átirányíthatunk a ma és még jó néhány évig csak kézzel végezhető betakarításra (pl. málna).

4. Javaslom a termelőknek, a többesatornás értékesítési lehetőséggel jobban éljenek. Az első gyümölcsök kerüljenek friss fogyasztásra. Később jól jövedelmező a hűtőipari árrendszer, a kézzel szedett gyümölcsök gyorsfagyasztása a népgazdaságnak is jelentős bevételt biztosít.

A termésszedés vége felé, minden üzemben van bizonyos fokú túlérlett, apróbb de jó beltartalmú gyümölcs, melyre a konzervgyárak igényt tartanak.

5. Jelentősen javítani kell az agrokémiai munkánkat, a tápanyagutánpótlás, de főleg a kártevők, a kórokozók és gyomok elleni küzdelemben. Ma még kevés jó szórásképet adó permetezőgép van, mint a nálunk is üzemelő Pneutox, bár így is sokszor csökkent hatásfokot érünk el a károkozók ellen.

6. A bogyósgyümölcsök jövedelmezőségével nem a teljes részletességgel foglalkozom, csupán egy-két kialakuló jellemzőjét ismertetem.

A termelési költségeknek egyre nagyobb hányada lesz független az elérendő termésátlagtól (tervezési, telepítési, alap- és műtrágya, szaporítóanyag értéke, a táंबरendezés, majd a szükséges gépek, növényvédőszer

költségei). Ma már az összes költség 50—52%-át tesz-ünkben ezek adják. A költségek további 40%-át teszik ki a kézimunka költségek. A közvetlen költségek — feltételezve az általunk elért átlag termésszintet — a bevétel 90%-át emésztik fel. A 10%-os jövedelmezőségből még sokféle kiadás terheli az üzemet, így már tervezéskor sem tudunk 3—4%-os nyereség felett számolni. A jelentősebb termésnövekedés pedig csak hosszabb távon érhető el, amit a várható anyag, energia, munkabér növekedésére kell fordítani, ha az eddigi kismértékű felvásárlási árnövekedéssel számolunk.

Ezért egyértelműen megállapítható, hogy jövedelmezően termeszteni csak az országos átlag feletti terméseredményeket elérő termelőegységek lesznek képesek. Ez a tény indokoltá teszi a gazdaságosság magasabb szintű vizsgálatát.

A bogyósgyümölcsűek termesztésével szívesen foglalkoztunk. Távlati elképzeléseink, terveink is biztosítják az igényeknek megfelelő ültetvények felújítását, némi területnövelését is. Ismerve a bogyósgyümölcstermesztést befolyásoló számtalan körülményt, meghatározhatjuk az üzemi feladatokat is: korszerűsíteni kell jelenlegi termesztési eljárásainkat, fokozatosan kell vezetni a tudomány és technika vívmányait, növelni a termésmennyiséget, hogy népünk számára biztosítsuk a magasabb életszínvonalhoz tartozó gyümölcsféléket. Ezt az utat úgy kell megtenni, hogy a termelő üzemek ösztönözve legyenek a több és jobb termésre, amelyben a bizalmunk megvan.